

OBSAH

ÚVOD	6
ČÁST 1: VÁLEČNICTVÍ V OBDOBÍ STAROVĚKU	25
ČÁST 2: TEMNÝ VĚK AŽ DO VZESTUPU ISLÁMU	59
ČÁST 3: VÁLEČNICTVÍ OD STŘEDOVĚKU AŽ DO RENESANCE.....	71
ČÁST 4: KRÁLOVÉ A REVOLUCE.....	87
ČÁST 5: VÁLKY PRŮMYSLOVÉHO VĚKU	105
ČÁST 6: VÁLKY VE VĚKU MODERNÍCH TECHNOLOGIÍ	127
MAPY A SCHÉMATA BITEV.....	158

ÚVOD

VZNIK VÁLKY

RANÉ ZNÁMKY LIDSKÉ AGRESE

Po skončení poslední doby ledové, před 12 000 lety, ustoupil led, ledovce roztály, zvedla se hladina oceánů a celkově se otepilo. Rostoucí populace a složitější sociální struktura přinesla zároveň první doklady o organizovaném válečnictví. V jisté jeskyni v Německu bylo objeveno 34 lebek nesoucích znaky poškození kamennými sekerkami a v Horním Egyptě dokonce 59 koster, lidí zabitých šípy.

PROPRACOVANĚJŠÍ ZPŮSOB OBRANY

Jak se lidská populace dále zvětšovala, usazené skupiny začaly kontrolovat okolní krajinu a objevily se první složitější obranné struktury. Jericho, sídliště u Mrtvého moře, vykazuje stopy jednoho z nejstarších známých opevnění, jehož stěny byly 1,8 metru široké a věže 3,6 metru vysoké. Hradby chránily populaci asi 2 000 obyvatel. Podobná sídliště začala být běžná po celém Středním východě.

AGRESE ŘÍŠÍ

První města spolu soupeřila o moc, kolem roku 2 400 př. n. l. se však objevil nový způsob válčení. Novým říšským vizionářem byl Lugalzagesi, král Ummy. Rozšiřoval svoji moc po všech městech, ležících podél toku řek Eufrat a Tigris, a dostal se téměř až k pobřeží Středozemního moře.

VÝVOJ ZBRANÍ

K vítězství v bitvě bylo zapotřebí kvalitních zbraní. Původní zbraní byl kyj, který byl postupně vylepšen do podoby nástroje se zostřenými okraji, tedy jakéhosi meče doby kamenné. První dalekonosnou zbraní byl pouhý kámen, vržený na nepřítele. Rychlost projektilu se podstatně zvýšila zavedením jednoduchého koženého praku. Vývoj zbraní se pak nadále odvíjel z těchto dvou základních konceptů; oštěpy k vrhání, kopí k bodání a luk se šípy pro vysokou frekvenci střelby. Všechny tyto vlastnosti byly velkým přínosem pro každého bojujícího

muže. Někdy kolem roku 2000 došlo ke zlepšení ve vývoji metalurgie, což umožnilo vznik meče, poprvé zřejmě zavedeného Asyřany.

Vedle vývoje útočných zbraní byl kladen důraz také na obranu. Začínají se objevovat proutěné, kožené nebo dřevěné štíty a spolu s nimi také kožené a prošívané plátěné brnění. S lepším zpracováním kovů přišly hrudní pancíře, přilby a jiné části kovové zbroje.

VÁLEČNICTVÍ V OBDOBÍ STAROVĚKU

DO BITVY

Takto vyzbrojeni kráčeli muži do bitvy s cílem dobývat nebo ubránit se. Zvolená taktika většinou spočívala v rozmístění velkých vojenských jednotek chabě vyzbrojených vojáků, připravených zaútočit na podobně vyzbrojeného protivníka. Tito muži se většinou verbovali mezi příslušníky nejchudší společenské vrstvy, takže pak podléhali velení výše postavených členů aristokracie nebo profesionálním vojákům. Součástí armády byly také jednotky prakovníků a lukostřelců, vysílajících víceméně dalekonosné střely. Spolu s pěchotou postupovala i válečná vozba. Vozy byly nejdříve pomalé a nepřesvědčivé, postupně se však staly údernou součástí mnoha armád, a to do doby, než jejich úlohu převzalo jezdecktvo.

Samotným úkolem prvních armád bylo najít vhodné místo ke svedení bitvy a přemoci protivníka, než se mu podařilo získat převahu. Úkoly se ztížily a místní šarvátky přerostly ve velká tažení s tím, jak se zvětšil geografický horizont. S výjimkou elitních složek se vojsko skládalo ze špatně vycvičených mužů, jejichž jedinou motivací byl strach z velitelů a myšlenka na válečnou kořist.

Když se dvě vojska střetla na bojišti, jejich hlavní skupiny – většinou kopiníci – byly shromážděny v jednotkách. Velitelé těchto jednotek stáli na vozech nebo seděli na koni. Na křídlech nebo v přední linii tvořili přední bojovou linii lučištníci a prakovníci. Ti udržovali narušující střelbu na nepřítele tak dlouho,

dokud vozy nebo jezdeckvo nevcítíli vhodný moment k útoku. V takovém případě se rozestoupili střelci ke křídílům nebo dozadu skrz masu pěchoty, nyní postupující vpřed. V některých případech stačil první útok k zastrašení nepřítele a jeho obrácení na útek. Většinou se však vojska protivníka srazila v krvavé řeži, která končila až ve chvíli, kdy se jedna z obou stran cítila být poražena. V nejčastějším případě uniklo smrti nebo zotročení jen málo vojáků poraženého vojska.

PRVNÍ PROFESIONÁLNÍ ARMÁDA SVĚTA

Egyptský faraon Ahmóse je považován za tvůrce první stálé profesionální armády, kterou postavil kolem roku 1525 př. n. l. Zavedl také bojové vozy a jeho výborně vycvičené pěšáky doplňovaly kontingenty zručných lučištníků. Asyřané pak dovedli tento professionalismus na novou úroveň, když vytvořili vysoce militarizovaný stát.

ASÝRIE – PRVNÍ MILITARISTICKÝ STÁT V HISTORII

Asyřané sídlili na výšinách severovýchodní Mezopotámie v oblasti téměř bez přírodních hranic, proto byli neustále ohrožováni okolními kmeny a státy. To z nich udělalo nejbojovnější národ v celém okolí. Poté, kdy Tiglatpilešar III. vytvořil v roce 745 př. n. l. výborně vycvičenou a dobře placenou profesionální armádu, začaly hlavní příjmy Asýrie přicházet jako důsledek válečných výbojů, a to nikoliv pouze

jako válečná kořist, ale i z daní uvalených na porobená města a obchod v ovládané oblasti. Velká část těchto financí byla využita pro účely vojska, pravidelně vybavovaného kvalitní výzbrojí a výcvikem, které soudobé technologie umožňovaly. Asýrie se tak stala prvním skutečně militaristickým státem v historii.

OBRÁZEK Z ČÍNY

V Číně bylo umění války také pokročilé. Již kolem roku 1400 př. n. l. byly používány válečné vozy a zanedlouho byla moc státu posuzována podle počtu vozů, které mohl postavit do bitvy.

POPIS VÁLEČNICTVÍ

Kolem roku 600 př. n. l. se ve válečnictví objevují základní trendy, které pak zůstávají nezměněny po dobu dalších 2 000 let. Vojska se k sobě přiblížila v bojové formaci, téměř vždy v podlouhlé bitevní linii s pěchotou uprostřed a jízdou nebo vozy na křídlech. Někdy byly před pěchotu postaveny vozy, které měly narušit postavení nepřítele nebo odvést pozornost od postupující pěchoty. Když se k sobě vojska dostatečně přiblížila, střelecké oddíly se stáhly dozadu a těžce ozbrojené jednotky se utkaly v rozhodujícím střetu. Občas jedna armáda zvolila obranné postavení a čekala na útok nepřítele, většinou však obě armády postupovaly proti sobě a střetly se ve změti těl, kdy vzájemné povzbuzování a bitevní ryk vyústily v ohlu-



MAKEDONSKÁ DOMINANCE

Alexandr Veliký, známý také jako Alexandr III. Makedonský (severní Řecko) proslul jako jeden z největších vojevůdců všech dob. V roce 323 př. n. l., kdy ve věku 32 let zemřel, již ovládl většinu toho, co bylo tehdy považováno za civilizovaný svět, včetně mocné Perské říše a zanechal tak monumentální vojenský odkaz. Jeho vítězné bitvy proti Peršanům patří mezi nejslavnější a jejich vrcholem byla bitva u Gaugamély, kde Alexandr rozdrtil vojsko perského krále Dareia. Po celé následující desetiletí pokračoval Alexandr ve svých taženích, založil přes 70 měst a upevňoval říši, která se rozkládala na třech kontinentech.

PROFESIONÁLNÍ VÁLEČNICTVÍ

První stálá profesionální armáda na světě vznikla roku 1525 př. n. l. za egyptského faraona Ahmóse, zakladatele 18. dynastie a člena královské rodiny v Thébách. S pomocí této armády Ahmóse dokázal definitivně vyhnat cizí dynastii Hyksósů z Egypta a obnovil moc nad egyptskými teritorii, Nubií a Kanaánem.



šující hluk války. Perské vojsko vedené Kýrem Velikým přijalo a vylepšilo svoje jezdecktvo, přičemž těžká jízda a jízdní lučištníci představovali nejlepší jízdní sílu na světě.

ŘECKÉ NOVINKY

V Řecku byl zaveden nový styl válečnictví, založený na pěchotní falanze. Šlo o disciplinovanou formaci těžké pěchoty, uspořádanou do linií o hloubce 8 až 16 řad. Každý muž byl vybaven dlouhým kopím a byl chráněn velkým štítem, přilbou, hrudním pancířem a holenicemi, neboli chrániči holení. Fyzicky odolní a dobře vycvičení muži v prvních řadách mířili svým kopím dopředu, muži ve druhé řadě měli kopí opřena o ramena těch před nimi a tak dále, čímž vytvářeli ježící se klubko ostrých hrotů namířených proti nepříteli. Tito elitní a dobře vyzbrojení bojovníci pocházeli ze středních a vyšších vrstev společnosti. Křídla falangy byla chráněna lehčeji vyzbrojenými vojáky s poněkud horším výcvikem. Někteří prakovníci a lučištníci pocházeli z nižších vrstev nebo byli námezdnými žoldněři.

SPARTA

Obyvatelé Sparty, městského státu rozkládajícího se na Peloponésu v oblasti zvané ve starověku Lakónie, vyvinuli společnost založenou na vybudování nejlépe vyzbrojené a odhodlané armády v celém Řecku. Chlapci ve věku 7 let byli předáni k výchově státu a po dobu 12 let procházeli tvrdým výcvikem a vojenskou výchovou. Po skončení této výchovy pak začala jejich vojenská služba.

ATHÉŇANÉ A POČÁTEK NÁMOŘNÍHO VÁLEČNICTVÍ

Athéňané jako doplněk k pěchotě zavedli také válečnou flotilu. Athénská triréma, vyvinutá na podkladě fénické galéry,

byla dlouhá, nízká a úzká válečná loď poháněná třemi řadami vesel na obou stranách. Nosnost a pohodlí byly obětovány ve prospěch rychlosti a manévrovacích schopností. Hlavní zbraní lodi byl 2,7 až 3,6 metru dlouhý kloun (zobec), většinou ulitý z kovu. Upřednostňovanou taktikou athénských lodí bylo rychlé čelní přiblížení k nepříteli a úhybný manévr v poslední chvíli. Když pak byla řecká loď paralelně s bokem nepřátelské lodi, veslaři rychle zatáhli vesla a přiřazením k boku nepřátelské lodi jejich vesla zničili. Taková loď již byla neovladatelná a pouze čekala na potopení nebo ukořistění ze strany Athéňanů. Mállokterí nepřátelé Athén byli stejně zdatnými námořníky.

ATHÉNY PROTI SPARTĚ – PRVNÍ A DRUHÁ PELOPONÉSKÁ VÁLKA

Již od 70. let 5. století př. n. l. rostla rivalita mezi Spartou a Athénami. Řecké městské státy založily Dělský spolek, aby čelily perské invazi, Spartáné však byli znepokojeni růstem moci Athén a jejich dominancí nad menšími řeckými státy. Válka vypukla v roce 460 a trvala do roku 445, kdy athénský státník Periklés zajistil mír. Spartáné na souši a Athéňané na moři zůstávali neporaženými.

Druhá peloponéská válka trvala od roku 432 do roku 404 př. n. l. V této válce byla athénská flotila zcela zničena a město bylo nuceno kapitulovat; Sparta se stala dominantní silou v Řecku.

VZESTUP MAKEDONIE

V roce 359 př. n. l. se pod vládou nového krále Filipa II. stala mocností Makedonie v severním Řecku. Prvním činem tohoto krále byla reorganizace makedonské armády, která se

pak stala nejmocnější vojenskou silou, jakou do té doby svět spatřil. Tuto armádu Filip odkázal svému synovi Alexandru Velikému, který pokračoval v jejím vylepšování, takže byla hypoteticky schopna čelit jakémukoliv nepříteli až do vynálezu střelného prachu. Ohromné válečné úspěchy Alexandra Velikého při jeho taženích v Asii jasně dokazovaly jak jeho vojevůdcovské schopnosti, tak i účinnost makedonského vojenského systému.

NÁSTUP ŘÍMA

Když se říše Alexandra Velikého rozpadala, vznikala ve Středomoří nová mocnost. Římské vojsko bylo původně organizováno jako soubor jednotek domobrany, s postupnou expanzí kolem roku 250 př. n. l. však vzniká trvalá profesionální armáda s legií, jakožto její hlavní organizační složkou.

Při pochodu s sebou legie nesla veškerá zavazadla, asi 500 mul přnášelo zásoby a veškeré nezbytné vybavení, včetně rozebraných balist a katapultů.

Na bitevním poli se Římané pokoušeli získat výhodu vyšší polohy, aby umožnili svým šípům a oštěpům větší dosah. Dobře vycvičená pěchota zůstávala hlavní vojenskou silou po většinu římského období, postupně se však projevoval silící příklon k zavádění mobilní těžké jízdy. Jezdectvo ovládalo bojiště na většině území Asie a římským velitelům bylo jasné, že bude nezbytné vyvinout jízdní síly schopné čelit tomuto nebezpečí. Ve 4. století n. l. již čtvrtinu římského polního vojska tvořila jízda. Větší část pěchoty byla nyní určena jako součást střeleckých jednotek, a to jak v rámci obsluhy balist, tak i v podobě lučištníků a prakovníků. Tím byl zároveň snížen podíl kontaktního boje.

Řím dosáhl svého největšího územního rozšíření během 1. a 2. století n. l. Pax Romana (dlouhé období relativního míru v Římské říši) platil od Atlantiku po Perský záliv. Říše měla téměř stabilní hranice, provincie byly pevně spravovány a ochraňovány vnějšími hraničními pevnostmi, od Hadriánova valu v severní Anglii až po dunajskou deltu.

Během pozdního 3. a 4. století docházelo k odlišnému vývoji východní a západní části říše. Tyto tendence spolu s postupujícím úpadkem státu na čas odvrátil císař Dioklecián (285 až 305), který zavedl reformy, obnovil účinnost státního aparátu a položil tak základy říše, která na východě v podobě pozdější Východořímské (Byzantské) říše přetrvala až do poloviny 15. století. Na počátku 5. století však již římský Západ selhával ve snaze ubránit se útokům barbarů a ke konci tohoto století byla většina provincií pro Řím ztracena. V 6. století byly učiněny pokusy o obnovu Římské říše v původním rozsahu císařem Justiniánem. Ten byl inspirován myšlenkou křesťanského římského impéria se Středomořím jako jeho epicentrem.

Povedlo se mu znovu ustavit římskou vládu nad germánskými národy, žijícími na území dnešní Itálie, Francie, Španělska a severní Afriky. Byl však posledním opravdovým římským císařem a jeho vláda (527–565) byla ve znamení pozdně římského období a počátku Byzantské říše, která trvala do roku 1453.

V roce 772 začal Karel Veliký budovat mocnou evropskou říši a v roce 800 ho papež Lev III. korunoval císařem, čímž potvrdil povinnost všech křesťanů v Evropě, s výjimkou britských ostrovů, zachovat mu věrnost a spolenectví. Jeho postavení bylo potvrzeno byzantským císařem Michalem I. v roce 812 smlouvou z Cách (Aix-la-Chapelle). Tato říše zajistila poměrně klidné a stabilní období a dosáhla toho, že většina západní i středovýchodní Evropy byla ochráněna před nájezdy z vnějšku. Křesťanství se značně rozšířilo, což vedlo ke zvýšené stavbě kostelů a vzniku náboženských komunit. Zároveň s tím však bohatství těchto institucí spolu se souvisejícími obchodními stanicemi představovalo velmi lákavý cíl pro tři loupeživé národy: Maďary, Vikingy a Araby.

ŘÍMSKÉ ZÁKONY

Kolem roku 250 př. n. l. se objevila první stálá římská armáda, jejímž základem byla legie.

Ve snaze ještě zvětšit již tak značnou moc římského vojska nastal příklon k výraznějšímu podílu jezdeckva, čímž se snížila frekvence soubojů muže proti muži. Během 4. století tvořila jízda již celou čtvrtinu typického římského vojska.



TEMNÝ VĚK AŽ DO VZESTUPU ISLÁMU

MAĎAŘI, VIKINGOVÉ, ARABOVÉ

Nomádští Maďaři byli povětšinou lučištníky na koních a útočili raději v malých, volněji uspořádaných oddílech, než aby zakládali větší vojska. Byli velmi zdatní ve vytváření lécek, někdy předstírali před provedením útoku ústup. Nepřítele se pokoušeli oslabit přesnou střelbou z luku, po které následoval rozhodný a zničující útok. Při maďarském útoku v roce 924 upadl do zajetí maďarský princ, což umožnilo římskému císaři Otovi I. sjednat devítileté příměří. Oto Maďary nakonec porazil v bitvě u Lechu v roce 955.

Dále na severu se na konci 8. století tlupy vikingských válečníků na svých lodích vyráběných pokročilejší technologií připravovaly na nájezdy na západní Evropu. Někteří z Vikingů kolonizovali na počátku 7. století severní britské ostrovy a o století později také Faerské ostrovy. V průběhu 9. století osídlili Norové, nebo se o to alespoň pokusili, velkou část britských ostrovů a cestovali až do Lisabonu a Sevilly na dalekém jihu. Severní Ameriky se jim podařilo dosáhnout kolem roku 1000.

Jiní Vikingové toužili více po válce. Vikingské lodě s posádkou o síle 40 až 100 mužů napadaly severní Evropu a otřásaly základy zdejších křesťanských států. Díky říčnímu systému pronikaly i hluboko do vnitrozemí, kde se jejich obětí stávala města a opatství, ukořistění zajatci byli později prodáváni na trhu s otroky. Při ústí řeky Seiny založili Vikingové pod svým norským vůdcem Rollem osadu. V průběhu pouhých sto let vyrostla osada až do podoby Normanského vévodství, kde se užívalo normanského dialektu francouzštiny a za stále a úzké spolupráce s církví bylo přebudováno starší společenské zřízení z karolínské doby. Vévoda Robert II. efektivně využíval vojsko a církev k politické i náboženské kontrole Normandie. Přímý potomek Rolla se později jako Vilém I. stal po úspěchu u Hastingsu v roce 1066 anglickým králem. Na východě začala nabývala na síle nová moc postavená na relativně novém náboženství, islámu. Muhammad, zakladatel islámu, je muslimy považován za posledního z řady proroků a jako takový je v tradici označován za jejich „pečeť“.

Přes počáteční obtíže a ústrky vyjádřené především malým počtem stoupenců se k islámu v době Muhammadovy smrti hlásila většina Arabského poloostrova.

Muhammadova smrt zanechala obec věřících bez uznávaného vůdce. Jeden z Muhammadových nejbližších a nejstarších přívrženců, Abu Bakr (632–634), byl skupinou vlivných muslimů vybrán jako první kalifa neboli nástupce. V době vlády Abu Bakra a jeho nástupce Umara (634–644), byly kmeny, které odpadly po Muhammadově smrti od islámu znovu sjednoceny pod praporem islámu a staly se impozantní vojenskou a ideologickou silou. Touhou po kořisti hnaní a náboženskou vírou

stmelení muslimové překročili hranice Arabského poloostrova. Výsledkem nárazu této ničivé síly bylo ovládnutí některých byzantských provincií, Persie, Jeruzaléma a Egypta, kde se úder stočil směrem do středozevní oblasti.

Jižní Evropa se svépomocí bránila za hradbami postavenými místní feudálně nezávislou válečnickou nobilitou nahrazující svou samostatnou obrannou činností nepřítomnost centrální moci. Podobně se vikingské nájezdy podílely na značném vzrůstu moci místních elit, což vedlo k vytvoření feudalismu založeného na soukromém zájmu místních elit.

VZRŮST FEUDALISMU

Feudalismus byl hierarchickým systémem, ve kterém pán chránil svoje poddané výměnou za jejich službu. Každý pán byl zároveň vazalem svého pána, na vrcholku tohoto hierarchického uspořádání stály nejmocnější rodiny a panovník. Povinností vazala bylo vyrazit ve zbroji do boje na příkaz svého pána, který mu propůjčoval statky. Pokud se jednalo o rozlehlejší a výnosnější statky, bylo jeho povinností vyzbrojit do boje větší počet válečníků, jejich množství rostlo úměrně velikosti vazalovy državy, čím bohatší vazal byl, tím početnější, lépe vyzbrojenou a kvalifikovanější vojenskou silou musel svému pánovi poskytnout.

Teoreticky takový systém umožňoval dobře spravovanému a řízenému království shromáždit efektivní vojenskou sílu proti společnému nepříteli a především k ochraně vlastního území. V praxi však účinnost systému byla závislá na autoritě toho, kdo stál v čele celé hierarchie. Pokud byl král slabý, rostla moc sebevědomé elity, která měla potom tendenci bojovat mezi sebou o vedoucí postavení.

NORMANDIE

Král Vilém I. Anglický nepocházel z manželského lože a byl často nazýván Vilém Bastard, přestože je podstatně známější jako Vilém Dobyvatel. Žil v době plné intrik a násilí, byl však velmi dobře vzdělán, a to jak akademicky, tak ve válečném a bitevním řemesle, což nepochybně přispělo k jeho úspěšné anglické invazi v roce 1066.

BITVA U HASTINGSU

Král Harold II. Anglický byl na tom před slavnou bitvou v roce 1066 podstatně hůře než Vilém Normanský. Nezbývalo mu než bojovat defenzivně a založit svou taktiku na ochraně štítovým valem. Pouhých 5000 saských vojáků působilo proti 15000 pěšákům jako v pasti a byli brzo poraženi, bojovali však odvážně. Bitva je zobrazena na slavné tapiserii z Bayeux (srv. obrázek).



VÁLEČNICTVÍ OD STŘEDOVĚKU AŽ DO RENESANCE

JEZDECTVO

Rytíři, jejich zbroj a zbraně jsou většinou spojováni s obdobím mezi vikingskými nájezdy a stoletou válkou (1337 až 1453). Rytíři byli údernou jezdeckou silou, rozvinutou ve všech částech Evropy. V průběhu svých tažení a v bitvách využívali jezdectvo i Normané a křižáci, zbroj rytíře však nebyla pouhou ochranou, byla přímo symbolem statusu rytíře. Mnoho částí zbroje se dochovalo díky své umělecké hodnotě. V bitvě mohla těsná jezdecká formace o šířce dvacet koní představovat ohromnou sílu, podobnou beranidlu, proti které se mohla postavit málokterá pěchota.

Rytíři používali podobně jako jezdectvo mnoho různých druhů zbraní. Existovalo mnoho druhů mečů, které používalo jak jezdectvo, tak pěší k boji muž proti muži. Původně bylo hlavní zbraní rytíře kopí, mezi oblíbené se však prosadila i sekera a palcát.

Mnoho vražedných zbraní bylo navrhováno tak, aby dokázaly vyhodit jezdce ze sedla, buď útokem na koně, nebo na jezdce. Pokud se dostal jezdce na zem, mohl být snadno usmrcen.

Zbraně a různé způsoby obrany se vyvíjely po celá staletí. V jejich průběhu se měnil tvar a typ štítů podle toho, jaké zbraně používala nepřátelská armáda.

Dlouhý luk, nazývaný též válečný luk, byl užíván se zničujícími účinky proti lidem i proti koním. Přestože byly tyto typy zbraní využívány v celé Evropě, pouze v Anglii byl od všech bojeschopných mužů vyžadován pravidelný výcvik. Angličtí lučištníci byli již od dětství trénováni ve střelbě. Tato technika byla využívána především na místech, kde velké množství lučištníků mohlo po trajektorii vystřelit na cíl až 15 šípů v jediné minutě. Když šíp dopadl na svůj cíl, setmělo se a následně došlo ke krveprolití. Kuše začaly být používány v 11. století především jako účinnější zbraň na delší vzdálenosti se schopností prorazit i zbroj, výhodou luku naproti tomu byla větší rychlost střelby.

Až do třináctého století ovládalo bojiště jezdectvo, ať už se jednalo o těžkooděnce západoevropských armád nebo lehčeji vyzbrojené mongolské jezdectvo ze stepních oblastí Asie.

Mongolská vojska pod vedením Čingischána byla vzorem ukázněnosti a dobrého výcviku. Vojsko bylo ze šedesáti procent složeno z lehké jízdy; mongolští jezdci neměli kromě helmice žádnou zbroj. Byli vyzbrojeni silným reflexním lukem, dvěma toulci s šípů, oštěpem a lasem. Těžké jezdectvo, tvořící 40 procent armády, bylo obvykle v plné zbroji z kůže nebo v pozdějším období v kroužkové zbroji uko-

řistěné od nepřátelských vojsk, nechyběla ani helma. Jejich koně byli rovněž chráněni koženou zbrojí, jejich hlavní útočnou zbraní bylo kopí.

Po úspěšném napadení Číny se mongolská armáda obrátila na západ proti Evropě a dobyla Rusko a části střední Evropy. Mongolská vojska nikdy nepřesáhla počet 150 000, pohybovala se však s takovou rychlostí a efektivitou, které by i moderní armáda dosahovala pouze s obtížemi.

NÁVRAT K PĚCHOTĚ

V průběhu 13. a 14. století se s novým směrem vývoje vrací na scénu pěšák, který v tomto období ovládá bojiště. Bitva u Kresčaku z roku 1346 je pro nás symptomatickým příkladem této změny. Obávaní angličtí lučištníci byli nástrojem, který zcela zničil francouzské vojsko o síle dosahující skoro 60 000 mužů. Většina z nich byla vyřazena z boje nebo padla v oblasti od 45 do 365 m před anglickými vojsky. Nemáme žádná přesná čísla, odhady padlých Francouzů se pohybují kolem 21 000, zatímco Angličanů mělo padnout pouze 200. Útočná moc byla v rukou pěchoty; na bojišti vládli nyní lučištníci krytí dobře vycvičenými vojáky. Úkolem jezdectva bylo hlavně dovršit úspěch vítězné bitvy, pokud bylo třeba. Je dokonce možné, že u Kresčaku bylo poprvé použito střelných zbraní. Ty se šířily velmi rychle po celém kontinentu a na začátku 15. století již patřily střelné zbraně do regulérní výzbroje skoro každého evropského vojska.

Výrobu střelného prachu zdokonalili Číňané v polovině 9. století n. l. a v průběhu následujících 200 let byl nový vynález využit k výrobě zbraní, první skutečná děla se však neobjevila před 13. stoletím.

Na počátku 14. století dorazila výroba děl i do Evropy. Byly na bojišti používány společně s tradičními katapulty. Tyto rané pokusy zapojit do boje děla budily značné vzrušení, především však způsobovaným hlukem než čimkoliv jiným. Dělo se však rychle vyvíjelo a již v polovině 15. století nahradilo zmíněný katapult téměř v celé severní Evropě.

Na počátku 16. století se objevuje i nepřehlédnutelné polní dělostřelectvo.

ZÁMOŘSKÉ PĚCHOTY

Španělsko podepsalo s Portugalskem 7. června roku 1494 smlouvu, která vytyčovala hranici zájmů v Americe a přiznala Španělsku výlučná práva na probádání a kolonizaci západní části nového kontinentu, zatímco Portugalsko mělo stejná práva ve východní části. Poprvé od doby křížových výprav se Evropané vojensky angažovali mimo Evropu. V této době ovládla jižní a střední část Mexika Aztécká říše. Hernan Cortés napadl tuto ohromnou říši s pouhými 600 muži, 17 koňmi

BITVA U KRESČAKU

Anglická armáda pod velením Eduarda III. Anglického vyhrála bitvu u Kresčaku, přestože počet Francouzů byl o 2 000 vyšší. Anglické vítězství je obvykle připisováno lepším zbraním a hlavně smrtelnému anglickému dlouhému luku, vysoce účinnému i proti těžkému jezdectvu. Bitva u Kresčaku v severní Francii z roku 1346 patří k nejvýznamnějším bitvám stoleté války mezi Francií a Anglií.



a 10 děly. Na svou stranu poměrně záhy dostal místní kmeny, s kterými jako se svými spojenci táhl na aztécké hlavní město. Montezuma, aztécký císař, dovolil Cortésovi vstoupit a předal tím Španělům virtuální kontrolu nad městem. Jde o první příklad evropské vojenské nadvlády nad národy Nového světa.

VÁLKA NA MOŘI

Evropané začali vyzbrojovat střelnými zbraněmi zaoceánské lodě. To zásadně změnilo válku na moři. Již od nejstarších dob probíhala válka na moři tak, že se posádka snažila buď dostat na palubu nepřátelské lodi, nebo proběhl útok z velmi blízké vzdálenosti. Byli to hlavně Angličané, kdo začali společně s dalšími přímořskými státy stavět galeony, jež mohly bombardovat nepřátelské lodě, a po jejich zastavení je buď zničili, nebo zajali.

VYLEPŠENÉ PĚCHOTNÍ ZBRANĚ

Mezitím se kontinentální Evropa proměnila v krvavý zkušební terén pro rychle se vyvíjející technologie výroby zbraní. Gustav II. Adolf, švédský král v letech 1611–1632, nechal zlepšit mušketu. Byla upravena tak, že vážila pouhých 5 kg a byl převzat typ nábojnice, který se skládal z dávky střelného prachu a kule. Díky těmto vylepšením měla nyní pěchota k dispozici zbraň, která byla lehčí, snadněji se ovládala a nabíjela a její rychlost palby dosahovala jedné rány za minutu. Dále omezil počet pikenýrů ve prospěch pohyblivějších mušketýrů.

Gustav II. Adolf také ovlivnil nasazení dělostřelectva. Do detailu přepracoval jednotlivé kusy a pro svá děla trval na třech rážích: tříliberní plukovní, dvanáctiliberní a čtyřadvacetiliberní děla. Dělostřelci z řad žoldněřů byli nahrazeni profesionálně vycvičenými kanonýry.

KRÁLOVÉ A REVOLUCE

VOJENSKÁ STRUKTURA

Třicetiletá válka zásadním způsobem změnila vojenství a organizaci války. Základní jednotku pěchoty tvořilo 500 mužů, Francouzi ji označovali termínem batalion, jenž přežil až do dnešního dne. Tři bataliony tvořily pluk, jemuž velel plukovník, zatímco batalionu velel podplukovník; kompanie bojovala pod velením kapitána a menší jednotky vedl nadporučík. Důstojníci, kteří pocházeli obvykle z vyšších vzdělaných tříd, prodělali změnu z rytířů a veleli armádě rekrutované ze společnosti, která byla z větší části zemědělského charakteru. Neustále se vyvíjela věda a technologie, výsledkem bylo sestrojení přesnějších hodin, teleskopů a map, jejichž důležitost se zvyšovala úměrně složitosti koordinovaných vojenských akcí.

PROFESIONÁLNÍ ARMÁDY

Tradiční žoldněřské jednotky byly postupně vytlačovány ve prospěch profesionálních armád. Po roce 1648 se tento trend ještě vystupňoval. Dominantní politickou, vojenskou a kulturní silou v Evropě se stala Francie. Začínají se rozšiřovat různé formy branné povinnosti.

V průběhu válek na počátku 17. století se rozvinula nová forma militarismu. Po celé Evropě jsou zakládány vojenské akademie, někdy i dosti specializované odborné instituce, jako byla Francouzská královská dělostřelecká společnost, otevřená v roce 1679. Právě na těchto akademiích se objevují praktické kurzy ke studiu vojenství.

Středověký hrad s kamennými zdmi a hradbami se nyní stal zranitelným vůči útoku dělostřelectva. Avšak i stavitelé se přizpůsobili a hrady se staly pevnostmi s nízkým profilem, silnými zdmi a příkopy. Tyto pevnosti byly vybaveny svými vlastními těžkými děly a využívaly systém křížové palby k tomu, aby odradily pěchotu od případného útoku. Významní architekti a vojenští inženýři stavěli impozantní obranné stavby, které ovládaly a chránily strategicky významné opěrné body.

SEVERNÍ AMERIKA

Válečné umění v obou Amerikách bylo ovlivněno expanzí evropských kolonií na úkor místní domorodé populace na straně jedné, nebo jako výsledek válečného stavu mezi soupeřícími národy v Evropě, který byl přenesen do jim příslušejících koloniálních držav, na straně druhé.

Kromě případů španělského útoku proti aztécké a incké říši bychom se zde setkali s velmi málo formálními vojenskými silami. Od severu až k jihu představovaly obě Ameriky celou škálu kmenů a kultur, z nichž každá se nacházela na určité úrovni vojenských nebo válečnických schopností, které byly obvykle adaptovány na podmínky jejich bezprostředního okolí.

Relativní jednoduchost zbraní domorodých obyvatel je vystavila značné nevýhodě, když přišel čas čelit Evropanům. Británie a Francie neudržovaly v Severní Americe stavy regulérní armády na příliš vysoké úrovni, a proto první osadníci rozvinuli systém milicí. V roce 1643 zavedl stát Massachusetts povinný vojenský výcvik pro všechny osoby mužského pohlaví a tento příklad zakrátko následovala většina ostatních kolonií. Jejich původní stav se skládal ze dvou třetin mušketýrů a jedné třetiny pikenýrů, píka se však brzy ukázala v podmínkách vládnoucích na hranici jako zcela neúčinná, a proto rychle došlo k jejímu vyřazení. Existovala také jízdní součást milice, a přestože byla v hustém lesním porostu typickém pro tuto oblast téměř k nepotřebě, zůstávala stále nejprestižnějším druhem zbraně, ve kterém mohl jednotlivec sloužit. Válečné operace domorodých kmenů sestávaly obvykle z nájezdu,

překvapivého útoku nebo léčky, avšak jejich neschopnost udržovat dlouhodobou disciplínu, společně s neochotou využívat taktických vítězství, pro ně představovaly značnou nevýhodu, když došlo na střetnutí s koloniálními ozbrojenými silami. Vzácnou výjimkou byla irokézská konfederace, která vytvořila organizovanou formu vojenského a politického uspořádání. Rozpracovali také způsoby útoku doplněné kultem osobní statečnosti, jimž čelila celá řada koloniálních milicí fungujících na principu polo-
vičnického úvazku se značnými obtížemi.

RŮST EVROPSKÉ MOCI

Evropa se v průběhu 18. století začala dostávat do popředí světových událostí. Vedle ní existovaly v této době pouze tři mimoevropské vojenské síly: Osmanská říše, mughalská Indie a Čína mandžuské dynastie Čching. Ani jeden z těchto států však nedisponoval zaoceánským vojenským potenciálem a všechny tři byly na ústupu ze své moci a slávy. V Evropě se Británie, Francie, Španělsko, Rusko, Portugalsko a Nizozemsko těšily větší či menší možnosti zasahovat na jiných kontinentech. Rusko po souši, ostatní po moři.

BRITÁNIE VLÁDNE VLNÁM

Válce na moři a s ní spojeným záležitostem začala dominovat Británie, jejíž pozice postrádající jakoukoli výzvu ze strany ostatních států je v následujících dějinách téměř nesrovnatelná. Z galeony se stala řadová loď. Tato změna vyžadovala, aby loďstva protivníků plula souběžným kurzem v jedné řadě, kde se každá loď flotily snažila utkat s lodí protější. Plavidla pálila jednu boční salvu za druhou, dokud jedna ze stran nevzdala boj a na znamení porážky „nestáhla své barvy“. Námořní nadvláda Británie byla založena na zkušenostech s plavbou a dosavadní tradici a na její početní převaze týkající se válečných plavidel. Každá loď byla vyzbrojena několika řadami bočních baterií, které jí umožňovaly bojovat v bitevní linii. Jejich výtlak se pohyboval kolem 2 000 tun. Byly zhruba 60 metrů dlouhé a do jejich prostoru byla namačkáno až tisíc mužů. Nesly mezi 64 a 100 děl. Za linií bitevních lodí pluly fregaty lehčí konstrukce, vyzbrojené 20 až 40 děl. Tyto lodě byly stavěny pro účely průzkumu, odpoutání pozornosti a nájezdů na obchodní flotilu protivníka.



NÁMOŘNÍ SÍLA

Plachetní lodě s několika palubami, známé jako galeony, byly používány evropskými národy v rozpětí 16. až 18. století. Británie se z hlediska konkurence své námořní síly pohybovala daleko vepředu a používala řadové lodě, které měly posádku až 1 000 mužů a byly vyzbrojeny 100 děl. Tyto lodě se stavěly především z dubového dřeva, jejich zhotovení bylo drahé a trvalo dlouhou dobu. Jejich bojová síla šak byla nedocenitelná. Pak už následovaly pouze menší válečné lodě konstruované pro případy místní obrany, doprovodu a speciálních misí. Životní podmínky na palubě těchto přeplněných válečných lodí byly v obtížných situacích velmi náročné.

EVROPSKÉ ARMÁDY – ŠVÉDSKÝ VZOR

Pozemní válečnictví první poloviny 18. století čerpalo z odkazu Gustava II. Adolfa, ale měnící se společenská situace v Evropě začínala mít svůj vliv na stávající vojenskou organizaci. Počátky průmyslové revoluce ovlivňovaly dostupnou lidskou sílu potřebnou k doplňování armád. Přestože důstojníci stále pocházeli z řad šlechty, běžní vojáci byli nyní obvykle verbováni mezi nezaměstnanými nebo neproduktivními jedinci. Po svém naverbování byli tito muži podrobena tvrdé disciplíně, která zahrnovala celkovou psychickou i fyzickou kontrolu. Tento způsob byl vnímán jako jediná cesta, kterou bylo možno z rekrutů vychovat vojáky. Dostávalo se jim minimálně svobody a téměř žádného volna. Velké bitvy nebyly příliš časté. Když však k takovému střetnutí došlo, jako u Blenheimu v roce 1704, bojovaly obě strany s krvavou neústupností, která byla příčinou velmi vysokých počtů obětí.

REVOLUČNÍ NADŠENÍ

Francouzská revoluce byla sice oficiálně zahájena v květnu 1789 setkáním generálních stavů, k revoluci v tradičním slova smyslu však došlo teprve po dobytí Bastily v červenci stejného roku. Král Ludvík XVI. byl popraven až o čtyři roky později, v lednu 1793.

Vojenské služby schopní muži byli povoláni k obraně národa na základě ediktu známého jako „levée en masse“, tj. způsobem širokých odvodů. Přestože tento rozkaz nebyl příliš populární, zvýšil velikost francouzské armády natolik, aby byla schopna otočit vývoj války ve prospěch revoluce.

NOVÁ PRUSKÁ ARMÁDA

Fridrich II. byl korunován pruským králem 21. května 1740. Zdedil přiměřeně velkou armádu typickou pro tehdejší dobu a po uplynutí sedmi měsíců vpochodoval do Slezska, aby začal válku o dědictví rakouské. Přestože byl na konci tažení poražen, udržel toto území smlouvou z roku 1742. S územně rozšířeným Pruskem získával Fridrich náskok díky ekonomickým reformám zemědělství a průmyslu, největší slávu si však zasloužil svými reformami armády. Pomocí neustálého drilu se z individuálních pruských vojáků staly disciplinované jednotky schopné manévrování na bitevním poli, které z pochodových kolon bezvadně přecházely do bojové sestavy téměř na jakémkoli terénu. Pruský

voják uměl nabít a vystřelit ze své muškety dvakrát tak rychleji než kterýkoli z jeho nepřátel. Fridrich Veliký byl nadšencem zavádějícím všechny vojenské novinky do své armády, jako například nezávislost na vojenských skladištích. Prusští vojáci nesli ve svých tornách třídní příděly. Příděl na dalších osm dní byl uložen u plukovního trénu. Armádní terén pak poskytoval zásoby na dobu až jednoho měsíce. Moderní armády nyní rozvinuly sofistikovanější a disciplinovanou možnost nasazení všech zbraní, které mohly být udržovány na tažení po mnohem delší dobu.

DŮSLEDKY AMERICKÉ VÁLKY ZA NEZÁVISLOST

Americká válka za nezávislost z roku 1776 byla výsledkem kulminace celé řady nesmiřitelných rozdílů mezi Británií a jejími severoamerickými koloniemi. Ačkoli tato válka nebyla příliš revoluční s ohledem na vojenskou teorii či praxi, Američané si uvědomili, že pokud mají být Britové poraženi, bude potřeba postavit disciplinovanou pravidelnou sílu. Přestože byli pyšní na své nadšení pro svobodu a republikánství, byli Američané zároveň dostatečně pragmatičtí, aby přijali pomoc od francouzského krále Ludvíka XVI.

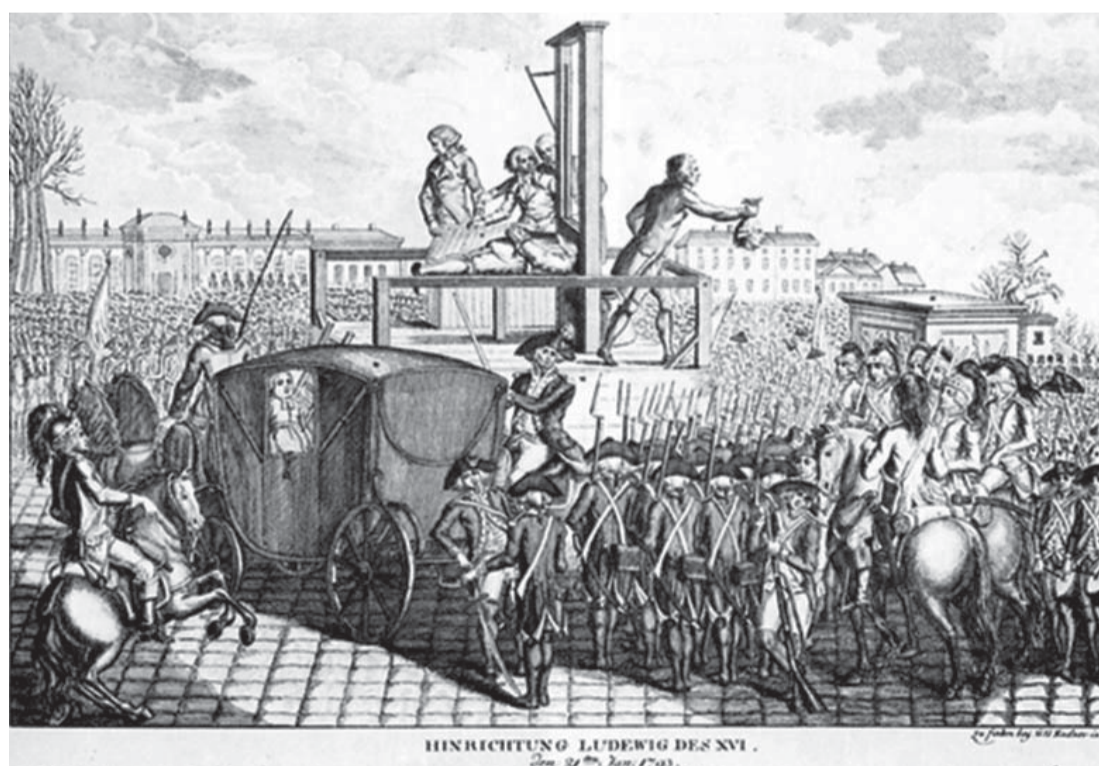
Válka poskytla Francouzům dobrou příležitost, jak se pomstít za sedmiletou válku, v níž Británie úspěšně zlikvidovala většinu francouzského zámořského impéria a do jejích rukou se také dostaly téměř všechny francouzské severoamerické državy. Tato válka formálně skončila podpisem pařížské mírové smlouvy v roce 1783. Válka za nezávislost byla úspěšná.

FRANCOUZSKÁ REVOLUCE A JEJÍ DŮSLEDKY

Francouzská revoluce roku 1789 měla nesmiřitelný dopad na celý svět. Po revoluci Francie zjistila, že má mnoho nepřátel. Poté, co byl Napoleon Bonaparte ustanoven velitelem Vnitřní a později i Italské armády, vytáhl v roce 1796 proti Piemontanům a 21. dubna je porazil v bitvě u Mondovi. Pod jeho velením francouzská Italská armáda pokračovala ve své snaze vytlačit Rakušany z Lombardie. Napoleon pak začal postupovat směrem na Vídeň, načež Rakušané požádali o mír.

O dva roky později, po převratu 9. listopadu 1799, se Napoleon prohlásil Prvním konzulem, stal se tak diktátorem Francie a zcela ji ovládl.

Napoleon uplatňoval nové metody vedení války. Tato skutečnost se jasně projevila během jeho prvních tažení do Itálie a Egypta. Přestože své myšlenky nikdy nezpracoval knižně, z jeho poznámek a zápisků je možno odvodit mnoho jeho úvah a nápadů týkajících se taktických a strategických manévru. Vždy se snažil připravit plán vyhovující podmínkám konkrétního tažení tak, aby udržel v nejistotě své nepřátele, kteří nikdy nevěděli, co od něj mohou čekat. Kdykoliv to bylo možné, snažil se Napoleon



HINRICHTUNG LUDWIG DES XVI.
Den. 21. Jan. 1793.



NAPOLEONSKÉ OBDOBÍ

Napoleon Bonaparte, který se v roce 1799 prohlásil Prvním konzulem Francie, záhy zavedl řadu zcela nových metod vedení války. Bonaparte velel mnoha vítězným tažením, přičemž na počátku jeho dráhy vojevůdce stojí vítězství nad Rakušany u Marenga. Nakonec byl ale vojsky evropské protinapoleonské koalice poražen v bitvě u Waterloo. (obraz Jacquese-Louise Davida)

během tažení převzít iniciativu dříve, než byla svedena první bitva. Pomocí lsti a rychlých pochodů se pokusil o obchvat nepřítele, přerušil jeho komunikační linie a pak manévroval tak, aby ho přiměl k boji z nevýhodné pozice.

Napoleon nechával své jednotky rozptýlené až do posledního okamžiku, a pak je rychle soustředil do kritického bodu. I tímto mátl své nepřátele, jejichž síly byly téměř vždy početnější. Dalším z Napoleonových tahů bylo soustředit vlastní armádu mezi dvě armády nepřátelské a následně je jednu po druhé porazit. U Waterloo v roce 1815 však tento manévr vedl k osudovému fiasku.

VÁLKY PRŮMYSLOVÉHO VĚKU

VÝVOJ VOJENSKÝCH TECHNOLOGIÍ

V éře následující po Napoleonově vládě se rozhodujícím prvkem strategického plánování stalo využití parního stroje. Tato skutečnost se nejdříve projevila v závodech o sestrojení nejlepší a nejsilnější parolodi. V roce 1858 Francouzi spustili na vodu první z nich – byla chráněna železným pláštěm a poháněna šroubem na parní pohon. O tři roky později spustili Britové na vodu HMS Warrior, která byla ještě výkonnější. Tato loď měla děla umístěna stále na bocích trupu, během několika let však již byly vynalezeny otočné věže. K výzbroji lodí této doby už patřily výbušné granáty.

Také na souši docházelo ke změnám. Rozvoj železnice a elektrický telegraf ovlivnily jak taktiku, tak i strategii pozemního boje. V roce 1860 již železnice obepínala většinu Evropy a Severní Ameriku a začínala se objevovat i v dalších částech světa. Železnice umožnila velitelům přesouvat své armády rychle, pokud to bylo potřeba. Růst průmyslových kapacit a rozvoj technologie dával vzniknout výkonnějším zbraním a dokonalejšímu vybavení, díky hromadné výrobě pak bylo možno uspokojit potřeby stále početnějších armád.

V čele vývoje nových technologií stály Spojené státy, Američané však v té době neměli potřebu budovat profesionální armádu. Mělo se za to, že občanská milice je postačující.

AMERICKÁ ZKUŠENOST

V rozmezí let 1815–1846 Američané válčili převážně jen s indiány, docházelo také ke střetům na hranicích, v letech 1846–1847 se však Spojené státy ocitly ve válce s Mexikem. V této válce získávali své první zkušenosti velitelé, kteří o čtrnáct let později, na počátku občanské války, zastávali vyšší důstojnické hodnosti.

Když vypukla občanská válka, Jih měl ve srovnání se Severem k dispozici pouze poloviční množství ručních zbraní, děl a výstroje, přesto dokázal v průběhu války udržo-

vat své jednotky dostatečně vyzbrojené. Drtivá průmyslová převaha Unie a větší zdroje lidské síly již předem naznačovaly výsledek konfliktu. Jihu tak zbývala jediná naděje: způsobit nepříteli vysoké ztráty a doufat, že jej tak donutí požádat o mír. První rok byl pro Jih zdánlivě úspěšný, ve skutečnosti však konflikt vytrvale vyčerpával omezené zdroje Konfederace. Linie fronty neustále kolísala, každá bitva přinášela tisíce obětí a zdroje, ze kterých Konfederace doplňovala stavy svých jednotek, se začaly tenčit.

Navzdory víře ve vítězství utrpěl Jih v bitvě u Gettysburgu v červenci 1863 strašlivou porážku, přišel o 28 000 mužů ze své sedmdesátitisícové armády a válečné štěstí jej nadobro opustilo.

Ve srovnání s minulostí byly armády občanské války gigantické: na straně Severu bojovalo téměř 2,2 milionů vojáků, na straně Jihu 900 000, a celkový počet obětí dosáhl 665 000.

KRYMSKÁ VÁLKA

Mezitím v roce 1853 vypukla v Evropě válka mezi Ruskem na jedné straně a Osmanskou říší, Británií a Francií na straně druhé. Dění této války bylo soustředěno na Krymském poloostrově v Černém moři. Poprvé v historii měli váleční reportéři možnost odeslat své příspěvky novinám prostřednictvím telegrafu, což ve svém důsledku vyvolalo, zvláště v Británii, masivní protesty namířené proti nelidskému zacházení s vojáky, především s raněnými. Během této války přišlo o život asi 250 000 spojeneckých vojáků, více než polovina z nich přitom zahynula na nemoci a v důsledku špatné péče.

SJEDNOCENÍ NĚMECKA

V Německu Bismarck vytvořil a upevnil Severoněmecký spolek a doufal, že princ z rodu Hohenzollernů usedne na španělský trůn. Napoleon III. to považoval za ohrožení Francie a, přesvědčen o neporazitelnosti francouzské armády, vyhlásil 15. července 1870 Prusku válku. Pruská mobilizace postupovala podle dobře utajovaného plánu a v plnosti přitom využívala možností německých železnic. Prusko navíc mělo značné množství děl obsluhovaných výjimečně dobře vycvičenými obsluhami – Francie nikdy neměla skutečnou naději na vítězství.

Mezi 2. a 12. srpnem pruská armáda vytrvale Francii porážela. Napoleon, otřesen tímto neúspěchem, se vzdal velení a uchýlil se do opevněného města Verdun. Prusové však Francouze obklíčili a Napoleon III. byl přinucen ke kapitulaci. Druhé císařství se zhroutilo a byla nastolena prozatímní vláda.

15. ledna 1871 začalo ostřelování Paříže a Francie otevřela vyjednávání o podmínkách kapitulace. 10. května byla podepsána mírová smlouva ve Frankfurtu nad Mohanem a Francie byla donucena vzdát se Alsaska a Lotrinska ve prospěch nové Německé říše.

KOLONIÁLNÍ KONFLIKTY

Evropské státy dále rozšiřovaly v koloniích pomocí armád svá území a potlačovaly případné vzpoury. V jižní Africe vypukl konflikt mezi Británií a búrskými státy Svobodným státem Oranžským a Jihoafrickou republikou Transvaal. Britové se poprvé střetli se soustředěnou a přesnou palbou z ručních zbraní. Búrské jednotky vynikaly pohyblivostí a byly schopny způsobit pomaleji postupujícím britským oddílům značné ztráty. Přestože Britové Búry početně převyšovali v poměru 12:1, trvalo dva roky a osm měsíců, než si dokázali búrské státy podrobit.

RŮST VÝZNAMU NÁMOŘNÍCH SIL

Parolodě britského Královského námořnictva se staly nejvýznamnějším loďstvem světa. Na podporu tohoto loďstva byl vybudován řetězec uhelných stanic a flotila uhelných lodí, díky nimž mohlo Královské námořnictvo operovat kdekoliv na světě, aniž se přitom ocitlo daleko od zdroje paliva. Mezitím začalo císařské Německo budovat válečné loďstvo, které představovalo vážnou hrozbu pro britské zájmy.

Na Dálném východě Japonci podnikli překvapivý útok na ruskou flotilu kotvící v Port Arthuru. Napadené tichomořské flotile vyslali Rusové na pomoc svou baltskou flotilu. Ta se po sedmiměsíční plavbě utkala s japonským loďstvem a utrpěla drtivou porážku. Ruské lodě byly bleskově napadeny a vyřazeny z boje.

PŘÍČINY PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

Etnická různorodost a národnostní zájmy vedly na Balkáně k několika krátkým válkám s upadající Osmanskou říší. Rakousko-uherská monarchie této situaci využila a v roce 1908 anektovala Bosnu a Hercegovinu. Právě v této nově získané provincii byl srbskými nacionalisty 28. června 1914 zavražděn následník rakousko-uherského trůnu.

Rozzuřené Rakousko-Uhersko doručilo 23. července Srbsku ultimátum, v němž je žádalo, aby potrestalo ty, kteří za tento skutek nesou odpovědnost. 25. července zahájilo Srbsko mobilizaci. O tři dny později mu Rakousko-Uhersko vyhlásilo válku. Rusko neváhalo a postavilo se na stranu Srbska. 1. srpna vyhlásilo Německo válku Rusku, v souladu se svým Schlieffenovým plánem zahájilo mobilizaci a začalo se připravovat ke vpádu na západ, jenž vyžadoval průchod neutrálními státy Belgií a Lucemburskem. 3. srpna Německo vyhlásilo válku také Francii. Británie vyhlásila válku Německu 4. srpna, původně s úmyslem chránit neutrální Belgii. Rakousko-Uhersko se konečně vzpamatovalo a 6. srpna vyhlásilo válku Rusku. Itálie zůstala neutrální a prohlásila, že její spojení s Rakousko-Uherskem pozbylo platnosti ve chvíli, kdy Vídeň vyvolala válku.

Německý Schlieffenův plán počítal s válkou na dvou frontách. Rusko mobilizovalo pomaleji, zůstalo tedy zadržováno na východě, zatímco hlavní část německé armády byla vržena proti Francii na západě. Většina německých polních armád postupovala napříč Belgií a Nizozemskem, a obklopila tak celou francouzskou armádu. Německý klín prošel západně od Paříže, pak se otočil na východ a napadl zbývající francouzské síly zezadu. Poslední fází německého tažení bylo zatlačit Francouze proti připraveným pozicím v Alsasku-Lotrinsku. V té době již menší část německé armády nasazená na východě zvolna ustupovala před Rusy a snažila se tak získat čas potřebný k vítězství na západě. Jakmile by jej bylo dosaženo, hlavní část západní armády by se po dokonalém systému železnic přesunula na východ a Rusové by byli poraženi dalším soustředěným tažením.

ZAČÁTKY NA ZÁPADNÍ FRONTĚ

Počáteční ofenziva francouzské armády byla odražena a rozvrácena, došlo ke značným ztrátám na životech. 23. srpna se malé Britské expediční síly dostaly do kontaktu s německou 1. armádou. Přestože Němci byli v přesile, Britové se zuřivě bránili a jejich proslulá přesná střelba si vybrala v hustých německých řadách strašlivou daň.

Střet, který vešel do historie jako bitva na Marně, začal 5. září přibližně ve 14.30, rozhodně však nešlo o hladké a rychlé vítězství, jaké předpokládal původní Schlieffenův plán. Od poloviny září se obě strany pokoušely o obchvat a postupně rozšiřovaly své operace na sever až k pobřeží kanálu La Manche. Západní fronta se ustálila na linii, na které měla setrvat po následující čtyři roky.

ZÁKOPOVÁ VÁLKA

Britský fotograf zachytil na této fotografii australské vojáky v zákopech u francouzského města Amentières. První světová válka je známa dlouhými a krvavými zákopovými boji s katastrofickými ztrátami na obou stranách. Běžná dopravní infrastruktura, jako jsou silnice nebo železnice, byla nahrazena sítí zákopů a kolejových vleček. Frontové zákopy byly obvykle 2,5 m hluboké a 2 metry široké, čelní stranu zákopu obrácenou k nepříteli a označovanou jako parapet, tvořila hradba pytlů s pískem zachycujících nepřátelské střely a střepiny granátů. Na dně zákopu byly položeny lávky, které měly předejít u pěšáků vzniku nemoci zvané zákopová noha, přesto bylo v zákopech často vlhko a panovaly zde velmi otřesné hygienické podmínky.



NA VÝCHODNÍ FRONTĚ

Na východní frontě postoupila ruská armáda až do Východního Pruska, díky nešifrovanému rádiovému vysílání však Němci měli výjimečně dobrý přehled o rozložení ruských sil. Němci zcela zničili ruskou 2. armádu, pak se obrátili na severovýchod a zničili ruskou 1. armádu. Mezi 26. srpnem a 14. zářím 1914 ztratila ruská armáda přibližně 250 000 mužů, 650 děl a přibližně polovinu svých zásobovacích transportů. Německé ztráty činily 40 000 mužů.

VSTUP TURECKA DO VÁLKY

29. října 1914 oznámila Osmanská říše vstup do války a připojila se na stranu Německa a Rakousko-Uherska. Rusko, jehož černomořské přístavy se ocitly v dosahu nepřítele, zůstalo zcela odříznuto od jihu. Bylo tak pod silným tlakem zahájit útok na Turecko a přimět jej k otevření Dardanel a uvolnění zásobovacích komunikací. 25. dubna 1915 Spojenci vylodili na Gallipolském poloostrově narychlo shromážděný výsadek skládající se převážně z australských a novozélandských jednotek. Spojenci, kteří postrádali kvalitní velení, nebyli schopni dosáhnout svých cílů. Další výsadky následující v srpnu byly stejně neúspěšné. Operace skončila fiaskem v důsledku nízkého zájmu a špatného zásobování ze strany nejvyššího spojeneckého velení, svou roli také sehrál nedostatek schopných velitelů přímo na bojišti. 23. listopadu bylo schváleno rozhodnutí o evakuaci. Ztráty této operace činily 250 000 tureckých a 252 000 spojeneckých vojáků.

ROSTOUCÍ ZTRÁTY NA ZÁPADNÍ FRONTĚ

Podél západní fronty zahájili spojenci četné ofenzivy, žádná z nich však nedosáhla výrazných úspěchů, malé kousky země byly obvykle získávány za cenu strašlivých ztrát na životech. V průběhu roku 1915 dosáhly německé ztráty 615 000 mužů, Francouzské a britské dohromady pak kolem 1 579 000 mužů.

PRVNÍ VZDUŠNÉ ÚTOKY

V noci 19. ledna 1915 se odehrály první německé nálety na Británii. Provedly je vzducholodě německého námořnictva. Přestože nálety způsobily relativně málo ztrát na životech a majetku, jejich dopad na obyvatelstvo byl značný. Tyto útoky byly vnímány jako ryzí barbarství a vzbudily značný hněv. Během roku následovalo ještě 18 dalších náletů.

ZAPOJUJE SE ITÁLIE

23. května vyhlásila Itálie válku Rakousku ve snaze získat část rakouského území, do konce roku však tohoto strategického cíle nebylo dosaženo.

MEZITÍM NA VÝCHODĚ

Ruské ztráty na východní frontě dosáhly v roce 1915 více než dvou milionů, z toho cca 500 000 vojáků upadlo do zajetí. Centrální mocnosti ztratily kolem jednoho milionu mužů.

PONORKOVÁ VÁLKA

V únoru 1915 bylo zahájeno neomezené ponorkové tažení proti obchodním lodím operujícím v britských vodách. 7. května byl u irských břehů bez varování torpédován luxusní britský parník Lusitania. Mezi tisícovkou obětí bylo 124 Američanů. Ve Spojených státech vyvolala tato událost značný rozruch a vláda Spojených států zaslala Německu ostrou protestní notu. Ponorková válka přesto pokračovala až do poloviny srpna, kdy při potopení britského parníku Arabic zahynuli další Američané. Postoje Spojených států byly v tu chvíli již natolik nepřátelské, že Německo oznámilo ukončení ponorkové války. Do té doby však již ke dnu klesl téměř milion tun výtlačku spojeneckých lodí.

TĚŽKÉ BOJE NA ZÁPADNÍ FRONTĚ

V roce 1916 se na západní frontě odehrály dvě gigantické bitvy. 21. února Německo zahájilo v blízkosti Verdunu mohutný útok. Přestože boje trvaly až do listopadu, konečná podoba frontové linie se nezměnila ani v nejmenším. Skutečné počty obětí nebyly nikdy známy, ale Německo ztratilo přibližně 434 000 a Francie asi 544 000 vojáků.

Zhruba v polovině bitvy u Verdunu, 1. července, byla zahájena první bitva na Sommě. Britové, poté co sedm dní čelili masivní dělostřelecké palbě, vyrazili ze svých zákopů, krytí clonou granátů. Na konci prvního dne činily britské ztráty 60 000 mužů – šlo o nejvyšší ztráty v britské historii. Navzdory této děsivé statistice britské jednotky stále postupovaly. Britové zde poprvé použili tanky, byly však pomalé a nespolehlivé. V listopadu boje utichly. Britové i Francouzi tvrdili, že dosáhli významných územních zisků, šlo však o pouhých několik čtverečních kilometrů. Británie ztratila 427 000, Francie 195 000 a Německo děsivých 650 000 mužů, většinou v nekonečných protiútocích, jejichž smyslem bylo znovuzískání ztraceného území.

RUSKÁ OFENZIVA 1916

Od počátku června do konce září Rusko zahájilo masivní ofenzivu na frontě dlouhé 300 mil (480 km). Ofenziva nakonec vyzněla do ztracena: na ruské armádě se začal projevovat nedostatek munice a hluboké vyčerpání. Šlo pravděpodobně o nejúspěšnější ruskou ofenzivu celé války – vážně oslabilo Rakousko a byla by jej srazila na kolena nebýt německých

posil v posledním okamžiku. Ruské ztráty přerostly jeden milion, vratká rakousko-uherská říše však dosáhla ztrát stejné výše. Tato skutečnost později významně přispěla k pozdějšímu rozpadu říše.

BITVA U JUTSKA

30. května 1916 vyplula německá námořní flotila (Hochseeflotte) na moře, Britové však brzy zachytili její neopatrnou rádiovou komunikaci. Německá flotila měla 21 bitevních lodí a bitevních křižníků společně se 6 staršími pancéřovými loděmi a 72 dalšími velkými loděmi, zatímco Britové měli 37 bitevních lodí a bitevních křižníků, které podporovalo dalších 114 lodí. Výsledkem byla jediná velká námořní operace první světové války, jež vešla ve známost jako bitva u Jutcka. Britové ztratili 3 bitevní křižníky a 11 dalších lodí, Němci ztratili jednu bitevní loď, jeden bitevní křižník a 9 dalších lodí.

Od tohoto okamžiku německé námořnictvo soustředilo své úsilí na ponorkové operace, jež si v řadách britských a spojeneckých lodí vybraly strašlivou daň: v prosinci 1916 dosahovaly ztráty 300 000 tun lodního prostoru měsíčně.

VSTUP SPOJENÝCH STÁTŮ DO VÁLKY

Navzdory ztrátám, které v roce 1916 utrpěli, získali Spojenci počátkem roku 1917 relativně silnější pozici a shodli se dát prioritu západní frontě. Nový francouzský velitel začal plánovat gigantickou spojeneckou ofenzivu.

Německé vrchní velení si bylo vědomo spojeneckých příprav a zaujalo obranná postavení. Schválilo také pokračování ponorkové války. To rozlítlo americkou vládu, načež 3. února Spojené státy přerušily diplomatické vztahy s Německem. Poslední kapkou byly události 1. května, kdy byla zveřejněna Zimmermannova nota. Ta navrhovala spojení mezi Německem a Mexikem za příslib, že Německo pomůže Mexiku získat území ztracené ve válce s Američany v letech 1846–1847. To bylo pro Spojené státy už příliš – 6. dubna 1917 vyhlásily Německu a Rakousko-Uhersku válku. Spojené státy okamžitě mobilizovaly stovky tisíc mužů s perspektivou, že v roce 1918 budou mít v Evropě tři miliony mužů.

DALŠÍ MATERIÁLOVÉ BITVY

Britové 9. dubna 1917 zahájili bitvu u Arrasu, která předcházela velké francouzské ofenzivě 16.–20. dubna. Francouzi vrhli do útoku 1 200 000 mužů podporovaných 7 000 děly. Francouzské pečotě se podařilo zmocnit se německé první linie, tam se však zastavila. Celý plán skončil kolosálním fiaskem, při němž Francouzi ztratili 120 000 mužů.

24. října Centrální mocnosti zahájily novou ofenzivu na italské frontě. Přestože byli Italové ofenzivou těžce otřeseni (jejich bojové ztráty dosáhly 40 000 mužů, do zajetí padlo 275 000 mužů), dokázali udržet pozice do doby, než dorazily francouzské a britské posily.

RUSOVÉ ODCHÁZEJÍ, PŘICHÁZEJÍ AMERIČANÉ

V březnu 1915 došlo k povstání v Petrohradě, které zahájilo ruskou revoluci. Na počátku listopadu se bolševici v čele s Leninem a Trockým zmocnili vlády a zahájili mírová jednání s Německem. 15. listopadu byl uzavřen brestlitevský mír a válka na východní frontě skončila.

V roce 1917 tedy Rusko válečný konflikt opustilo a Spojené státy do něj vstoupily. Německé vrchní velení si uvědomilo, že jeho poslední naděje spočívá v dosažení rozhodujícího vítězství na západní frontě, a to ještě dřív než na bojiště vstoupí ve větší míře Američané. Poté, co na východní frontě zavládl mír, mohl být značný počet německých jednotek přesunut na západ. A měly to být právě tyto jednotky, které podniknou sérii plánovaných útoků od pobřeží kanálu La Manche téměř až po Verdun.

První útok byl zahájen 21. března 1918 a po dva měsíce se zdálo, že by tato strategie mohla být úspěšná, ovšem 28. května dorazila první americká divize. Toto byl, jak se ukázalo, bod zvratu. Další americké divize zastavily německý postup. V červenci příliv Američanů dosáhl počtu 300 000 mužů měsíčně, zatímco německé jednotky byly v té době již vyčerpany.

V říjnu 1918 začala německá armáda ustupovat. Německo, s armádou na ústupu, sílícími nepokoji v zázemí a námořnictvem na pokraji vzpoury, požádalo o mír, načež byly dohodnuty podmínky, které vstoupily v platnost 11. listopadu 1918 v 11.00 hodin dopoledne.

DŮSLEDKY VÁLKY

Jedním z rysů první světové války byl pozoruhodný nárůst letecké síly. V roce 1914 byl britský Royal Flying Corps skupinou nadšených amatérů čítající 1 429 mužů a 63 letadel. V roce 1918 se již k nově vzniklému RAF hlásilo 292 000 mužů obsluhujících 22 000 letadel. Posílení RAF vycházelo z poznání, že letectvo nejenže umožní ovládnout vzdušný prostor nad bojištěm, ale také dovoluje napadat nepřátelské zásobovací linie a jeho průmyslové základny.

Tato „válka za ukončení všech válek“ vedla k mobilizaci 65 000 000 mužů, z nichž bylo cca 8 000 000 zabito a 21 000 000 zraněno. Válka oficiálně skončila v roce 1919 podepsáním versailleské mírové smlouvy.

VZESTUP NACISMU

Podmínky versailleské smlouvy nebyly s Německem konzultovány, a když vešly ve známost, zvláště pasáže týkající se přijetí viny za rozpoutání války a územních ztrát, bylo mnoho Němců šokováno. Šířil se mýtus, že němečtí kapitulanti vrazili své zemi „dýku do zad“. Když se k moci dostali nacisté, velmi brzy se ozvaly hlasy volající po odplatě. Nacisté urychlili německý výzbrojní program a v březnu roku 1936 se Hitler znovu zmocnil demilitarizovaného Porýní. V roce 1938, po anšlusu Rakouska Hitler požadoval vydání pohraničního území Československa, tzv. Sudet, obývaného převážně německy hovořícím obyvatelstvem. Zneklidnění západní spojenci neměli zájem o rozpoutání další války v Evropě, a tak souhlasili. Sudety byly zabrány v říjnu 1938, zbytek Československa Německo pohltilo bez vyjednávání v březnu 1939.

Na východě mezitím Japonsko, které od roku 1931 vedlo válku s Čínou, pokračovalo v expanzivní politice. Itálie se v roce 1935 k této expanzivní politice připojila invazí do Habeše. Německo, Itálie a Japonsko vytvořily vojenskou alianci, Osu Berlín–Řím–Tokio, která později způsobila definitivní propojení válek v Evropě, Africe a Asii. Válka postupně zachvátila většinu suverénních národů světa.

VÁLKY VE VĚKU MODERNÍCH TECHNOLOGIÍ

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

1. září 1939 Německo zaútočilo na Polsko a poprvé tak demonstrovalo svou koncepci Blitzkriegu – bleskové války.

3. září, kdy již Německo uchvátilo velkou část polského území, Spojenci vyhlásili Německu válku a začali mobilizovat. 17. září, v souladu s předchozí dohodou mezi Německem a Sovětským svazem, obsadila Rudá armáda východní Polsko. Přestože se Polsko ocitlo v beznadějně situaci, vzdorovalo až do 5. října. Mnoho tisíc Poláků uprchlo, odhodláno pokračovat v boji.

VÁLKA NA MOŘI

Pýchou německého válečného námořnictva byla bitevní loď Bismarck, která se potopila 24. května 1941 poté, co byl její kormidelní mechanismus zasažen torpédovým letounem startujícím z HMS Ark Royal. Loď byla díky tomu dostižena a definitivně zničena britskými bitevními loděmi Rodney a King George V. Snímek zachycuje jiné německé plavidlo, bitevní křižník Scharnhorst, který byl potopen v prosinci 1943.



Po několik měsíců se na západní frontě nedělo téměř nic. Toto období je známo pod názvem Podivná válka. Německo pro svůj zbrojní průmysl potřebovalo suroviny, proto se Hitler v dubnu 1940 rozhodl k okupaci Dánska a Norska. Dánsko získal relativně snadno, v Norsku se však střetl se silami Spojenců, jejichž záměry byly stejné. Německá armáda však měla lepší leteckou podporu, byla lépe vybavena a vycvičena a Spojencům nakonec nezbylo, než se 9. června 1940 stáhnout.

Mezitím 10. května překročili Němci nizozemské a belgické hranice a zahájili tak útok na západ. Nizozemsko kapitulovalo během čtyř dnů, po brutálním bombardování Rotterdamu. Němci velmi rychle prošli „neprostupnými“ Ardenami a 16. května se obrátili na západ k pobřeží kanálu La Manche, kterého dosáhli 21. května. Belgie kapitulovala 27. května, zatímco Britové započali evakuaci pláží a přístavu Dunkerque. Do 4. června bylo takto zachráněno 338 000 spojeneckých vojáků, z nich dvě třetiny tvořili Britové.

Němci se následně soustředili na definitivní dobytí Francie, což se jim navzdory zoufalému odporu Francouzů o 16 dní později, 21. června, podařilo.

BRITÁNIE ZŮSTÁVÁ OSAMOCENA

Británie nyní zůstala osamocena a každou chvíli očekávala invazi, navzdory své zdánlivě zoufalé situaci však v rukou stále držela dva trumfy: moře kolem jejích břehů střežilo nejmocnější loďstvo světa a Britské královské letectvo se svým kvalitním velením a pozoruhodným radarovým systémem ovládalo britský vzdušný prostor.

Pokud Němci chtěli uskutečnit invazi do Británie, museli porazit jak Královské námořnictvo, tak i Královské letectvo, a i potom by stáli před úkolem přepravit své jednotky přes nevypočitatelné vody kanálu La Manche. Navzdory těmto skutečnostem Hitler 5. června rozhodl, že se invaze do Británie uskuteční. První fáze zaměřená na ovládnutí vzdušného prostoru nad Anglií započala v polovině července útoky na cíle v Lamanšském průlivu, došlo také k prvním náletům na pobřežní letiště. Britské stíhačky však díky kvalitnímu radarovému systému dokázaly těmto akcím čelit. Od 24. srpna se německé útoky soustředily na britská letiště. Toto byla kritická fáze boje. Poté, co bylo několik bomb pravděpodobně omylem svrženo na Londýn, odpověděli Britové bombardováním Berlína. Hitlera a Göringa to rozzuřilo a Němci od této chvíle přesunuli svou pozornost od letišť k městům, přičemž se zvláště soustředili na Londýn. Od 7. do 30. září byl Londýn vystaven nepřetržitým útokům. Tato skutečnost paradoxně zjednodušila úkol britské obrany, neboť Britové mohli soustředit své zdroje na malém území a nasadit proti německým bombardérům a doprovodným stíhačkám větší bojovou sílu.

Na konci tohoto období byly německé ztráty tak vysoké, že došlo k odvolání bombardovacích útoků za denního světla.

Hitler odložil plány na invazi a nakonec 12. října 1940 operaci zrušil.

Británie přežila, přestože se po mnoho měsíců musela vyrovnávat s nočním bombardováním známým jako „Blitz“ a vést vleklé boje s německými ponorkami v Atlantiku.

AFRIKA A STŘEDOMOŘÍ

11. listopadu zahájilo 21 letadel z letadlové lodě HMS Illustrious smělý vzdušný útok proti italské námořní základně Taranto. Tento útok obnovil britskou nadvládu nad Středozemím a ukázal cestu k rozvoji letadlových lodí.

V Africe Britové zaznamenali výrazné úspěchy proti Itálii – nejprve osvobodili Habeš a pak zatlačili Italy zpátky do Libye. Špatné výsledky Italů přiměly Hitlera, aby do Afriky poslal posily, a tak do přístavu Tripolis, ovládaného Italy, brzy dorazil Rommel, který zde shromáždil svůj později slavný Afrika Korps.

Na Balkáně Němci napadli Jugoslávii a Řecko a 20. května 1941 zahájili na ostrov Kréta historicky první útok výsadkových jednotek. Navzdory vysokým ztrátám se Němcům podařilo ovládnout letiště umožňující dopravu dalšího materiálu a jednotek. Královské námořnictvo dokázalo blokovat pokusy o přepravu posil na moři, ale německá převaha ve vzduchu a bojové odhodlání výsadkových jednotek nakonec rozhodly o výsledku bitvy. Britové většinu svých jednotek stáhli, zbytek 31. května kapituloval. Přestože z pohledu Němců šlo o úspěch, Hitler byl výší ztrát ve svých elitních výsadkových jednotkách natolik otřesen, že už nikdy nenařídil provést výsadkový útok srovnatelného rozsahu.

VÝCHODNÍ FRONTA

21. června 1941 se na západní hranici Sovětského svazu shromáždila největší invazní armáda v dějinách. Němci společně s finskými, rumunskými a maďarskými jednotkami měli 3,6 milionů mužů, cca 3 600 tanků a téměř 2 800 letadel. Proti nim stála Rudá armáda čítající přibližně 2,9 milionů mužů a vyzbrojená tanky (údaje o jejich počtu se pohybují mezi 10 000–19 000 kusy), byť mnohé z nich byly zastaralé. Bylo zde také sovětské letectvo s cca 8 000 letadly, byť právě procházelo procesem přezbrojení.

Rudá armáda zpočátku reagovala pomalu a neefektivně, a Němci tak uspěli v masivních ofenzivách vedených čtyřmi hlavními tankovými svazy. Ačkoliv brzy bylo jasné, že hlavním problémem bude udržení zásobovacích linií, v prvních několika týdnech se Němcům podařilo realizovat několik rozsáhlých obklíčení a zajmout stovky tisíc sovětských vojáků. Navzdory

těmto značným ztrátám se zdálo, že Sovětský svaz má rozsáhlé rezervy a ke zhroucení odporu nedošlo.

Německé jednotky, přestože byly sužovány zásobovacími problémy, postoupily hluboko do ruského vnitrozemí. Jedna skupina se pomalu blížila k Leningradu a další mířila k Moskvě, v tomto bodě se však Hitler rozhodl změnit svou strategii. Moskva musela počkat – jedna část tankových sil byla vyslána na jih, aby podpořila armádu blížící se ke Kyjevu, a další pak k Leningradu na pomoc jednotkám postupujícím k městu.

Na konci října, poté co vybojovali bitvu u Kyjeva, v níž zajali cca 667 000 Rusů, dorazili Němci ke Krymu a k řece Don.

Na severu probíhala blokáda Leningradu. Na středním úseku fronty byl zahájen všeobecný útok na Moskvu. V tu chvíli se změnilo počasí. Silné deště zpomalily německý postup a poskytly sovětskému velení čas k shromáždění rezerv.

Zanedlouho začala ruská zima, na kterou Němci absolutně nebyli připraveni. 6. prosince 1941 sovětská vojska zahájila svou ofenzivu u Moskvy a v drsném počasí obě strany bojovaly na život a na smrt. Sovětské síly krok za krokem postupovaly a němečtí velitelé žádali Hitlera o svolení k ústupu. Hitler však odpověděl tím, že je všechny propustil a 19. listopadu se ujal velení osobně.

VSTUP AMERIČANŮ DO VÁLKY

V březnu 1941 prezident Roosevelt schválil zákon o půjčce a pronájmu, podle nějž mohly Spojené státy poskytnout služby či dodat zboží každé zemi, jež bude považována za významnou pro obranu stále neutrálních Spojených států. Na počátku prosince 1941 tajně připlul k tichomořské základně Spojených států Pearl Harbor japonský úderný svaz letadlových lodí. Námořnictvo Spojených států bylo jedinou silou reálně ohrožující japonské zájmy v Tichomoří, Japonsko se tedy zcela logicky rozhodlo tuto flotilu zničit a získat tak čas k uchvácení území, na němž se nacházely strategické zásoby, které tak zoufale potřebovalo.

Vzdušný útok byl zahájen v sobotu 7. prosince 1941 v 7.40. Na jeho konci přišel japonský svaz bojových lodí o pouhých 29 letadel, dokázal však americké flotile způsobit strašlivé ztráty: potopeno bylo 6 bitevních lodí, 3 lehké křižníky, 3 torpédoborce, několik dalších lodí pak bylo poškozeno. Souhrou náhod americké letadlové lodě nebyly v přístavu, což bylo štěstí, neboť s jejich pomocí mohli později Američané zahájit protiofenzivu.

Amerika byla okamžitě zajedno a dychtila porazit nepřítele, který svého vítězství dosáhl v jejich očích nečestným způsobem. Spojenectví mezi Japonskem, Itálií a Německem vedlo k tomu, že

se Američané stali součástí války v tu chvíli, kdy Japonsku vyhlásili válku. Probíhající válka se tak stala skutečně světovou.

Den po útoku na Pearl Harbor Japonci zahájili tažení proti britskému Malajsku, nizozemské východní Indii a Filipínám. 10. prosince byly u pobřeží Malajska potopeny dvě velké britské válečné lodi a do 15. února padly pevnosti a základny v Singapuru. Do japonského zajetí tak upadlo dvašedesát tisíc spojeneckých vojáků.

Po tříměsíční kampani se území i bohatství celé nizozemské východní Indie ocitlo v rukou Japonců. Počátkem roku 1942 padla Barma a britské jednotky byly zatlačeny až na indickou hranici a místy i za ni. Japonci pokračovali na jih směrem k Šalamounovým ostrovům a Nové Guinei. Právě zde se odehrála první významná bitva války v Tichomoří, jež vešla ve známost jako bitva v Korálovém moři. Byl to první velký střet mezi dvěma svazy letadlových lodí a zároveň první námořní bitva, při které se protivníci navzájem neviděli. Výsledek bitvy bývá interpretován jako taktické vítězství Japonska, neboť Američané utrpěli větší ztráty, ale strategické vítězství Spojenců, protože Japonci byli donuceni opustit své plány na získání Nové Guineye.

OFENZIVA NA VÝCHODNÍ FRONTĚ 1942

S příchodem jara němečtí generálové doufali, že se zmocní Moskvy a dovedou tak válku na východě k rychlému konci, Hitler však měl jiné představy. Chtěl, aby armáda táhla na Stalingrad, zmocnila se ropných polí na Kavkaze a nakonec se spojila s Rommelovým Afrika Korpem. Ke konci roku 1942 německé jednotky dorazily do předhůří Kavkazu a bojovaly ve stalingradských ulicích. Navzdory této zoufalé situaci se sovětsí vojáci odmítali vzdát a ulici za ulicí vybojovali strašlivou bitvu, na jejímž konci mohla být výše ztrát pouze odhadována. Na německé straně se počet padlých a raněných blížil 850 000 mužů, na sovětské pak 1 130 000 mužů, čímž se Stalingrad stal nejkrvavějším bojištěm v lidských dějinách.

HROMADNÁ ZBROJNÍ VÝROBA

V roce 1942 již Spojené státy vyráběly zbraně ve velkém. Kromě toho, že svými dodávkami přinejmenším zčásti pokrývaly potřeby Británie, zemí Commonwealthu a Sovětského svazu, budovaly také svou vlastní armádu pro nasazení v Evropě a v Pacifiku, toto nesmírné množství však muselo být přepraveno napříč často nepřátelskými vodami oceánu. Také Velká Británie a SSSR kladli důraz na zbrojní výrobu – Británie pro válku proti Německu vyráběla tisíce bombardérů a Sovětský svaz dodával do výzbroje své armády slavný tank T-34, který byl vyráběn ve velkém množství. S takovou výrobní kapacitou se Osa nemohla měřit, byť by se snažila sebevíc.

BITVA U KURSKA

Poté, co zadrželi Němce u Moskvy, vytlačili je z Kavkazu a porazili u Stalingradu, síla a sebedůvěra Sovětů rostla.

V té době se do středu zájmu dostala oblast v okolí Kurska. Sovětské velení, které útok očekávalo a bylo odhodláno neustoupit, shromáždilo na místě 1 300 000 vojáků. Němci zahájili svou operaci Citadela 5. července 1943. Po těžkých bojích Němci postoupili jen o několik kilometrů, boje se vlekly a bitva se nakonec rozvinula v největší tankové střetnutí v historii. 12. července sovětská vojska přešla do ofenzivy. Ta se časově shodovala s vyložením spojeneckých sil na Sicílii a Hitler se rozhodl operaci ukončit. Během několika dní zahájili Němci ústup.

VYLODĚNÍ SPOJENCŮ V ITALII

Rommel se v Africe osvědčil jako mistr vedení mobilní války – své obrněné jednotky kombinoval s motorizovanými a poskytoval jim vzdušnou podporu. Přestože se Afrika Korps po vítězství Spojenců u El Alameinu v říjnu 1942 ocitl v defenzivě, zůstával trnem v oku Spojencům, dokud nebyl v květnu 1943, kdy již Spojenci zahájili přípravy na sicilskou invazi, donucen stáhnout se z Afriky.

Invaze na Sicílii, která byla prvním rozsáhlým vyložením spojeneckých vojsk na evropském území, stála na počátku dlouhé a vyčerpávající kampaně. Poté, co byla v srpnu 1943 ovládnuta Sicílie, došlo ke dvěma velkým výsádkům na italské pevnině – u Salerno v září 1943 a u Anzia v lednu 1944. Spojenecké armády postupovaly na sever a 4. června dorazily k Římu. Ten se stal prvním hlavním městem Osy, které padlo do rukou Spojenců. Po dalších 11 měsících úporných bojů se 4. května 1945 tyto síly spojily se spojeneckými vojsky postupujícími z Německa na jih.

LETECKÁ VÁLKA PROTI NĚMECKU

Válka proti nepříteli obsazené Evropě a zvláště Německu začala již v roce 1940. Bombardovací velitelství RAF se základnami v Británii zvolna nabíralo na síle. V počátcích bylo dosaženo jen malých úspěchů, taktika vzdušných útoků se však vyvíjela a její součástí se staly i hromadné nálety. V roce 1942 Británie zahájila svůj první nálet provedený tisícovkou bombardérů a ve stejném roce přesunuly Spojené státy do Británie svou 8. leteckou armádu. Díky lepším letadlům a rozvoji technologie si dokázali Spojenci udržet náskok před vývojem německého systému protivzdušné obrany. V roce 1943 Německo bránilo 10 000 protiletadlových děl obsluhovaných 500 000 muži a stovky stíhaček. Nebýt bombardovacích náletů, byl by tento kontingent bezpochyby přesunut na frontu.

Od roku 1944 měly bombardovací letouny při denních náletech svůj stíhací doprovod jak cestou k cíli, tak i zpět. Přestože došlo k omezení ztrát, stále bylo nutno vybojovat mnoho urputných vzdušných soubojů. Pro nálety v noci si RAF vyvinuly svou vlastní techniku. Koncem roku 1944 byla obě letectva operující společně schopna zničit jakýkoliv cíl. Bombardování Německa je i v dnešní době vnímáno rozporuplně. Nesrazilo zemi na kolena, jak si tehdy jeho příznivci slibovali, ale hrálo rozhodující roli v omezení průmyslové výroby a vázalo na sebe cenné zdroje, které by za jiných okolností byly nasazeny jinde.

BITVA O ATLANTIK

Aby Británie mohla být zásobována surovinami nezbytnými pro válečnou výrobu, bylo nutno udržet zásobovací trasy vedoucí přes Atlantik. Od roku 1940 do začátku roku 1943 však na nich měly převahu německé ponorky. Díky taktice vlčích smeček byly schopny objevené konvoje značně decimovat. Po určité době však Spojenci rozluštili německý kód, což konvojem umožnilo vyhnout se místům největšího soustředění ponorek. Byl vyvinut nový typ radaru, větší počet eskortních lodí byl vybaven kvalitnějšími zbraněmi. Další důležitou inovací byly letouny s dlouhým doletem schopné hlídkovat nad atlantickými trasami. Všechny tyto prostředky dohromady nakonec zmírnily ponorkovou hrozbu, přestože ji nikdy zcela nevymýtily.

INVAZE V NORMANDII A POSTUP DO NITRA NĚMECKA

Skutečné místo, kde mělo dojít k invazi na evropskou pevninu, bylo přísně utajeno a byla rozvinuta rozsáhlá dezinformační operace s cílem udržet nepřítele ohledně vylodění v nejistotě. Poslední verze plánu invaze počítala s vyloděním v Normandii na pěti plážích. Pro jeho provedení bylo nutno kombinovat výsadek vzdušný a námořní.

Dne 6. června 1944 v 5.30 invazní flotila zamířila k pobřeží a tisíce výsadkových plavidel se blížily k plážím. Na několika místech došlo k urputným bojům, ale vylodění se zdařilo.

Odpoledne téhož dne se v Normandii nacházelo 150 000 spojeneckých vojáků a během následujících týdnů byli Němci v sérii významných bitev zatlačeni zpět. V září byla již německá armáda na ústupu a došlo k osvobození Paříže a následně Bruselu.

V září začal Hitler připravovat na západě protiútok, který byl zahájen 16. listopadu 1944. Zpočátku byly americké divize donuceny k chvatnému ústupu, s posilami mířícími na frontu však jejich odpor sílil. Němcům docházely zásoby a americké protiútoky nakonec 7. února 1945 frontu stabilizovaly. Tato porážka připravila Němce o poslední rezervy obrněných a motorizovaných jednotek na západě. V březnu již byli západní

Spojenci schopni překročit Rýn. Otevřela se před nimi cesta k Berlínu, sovětská vojska tam však dorazila jako první. 15. dubna 1945, krátce před úsvitem, zahájilo 2,5 milionu sovětských vojáků, 6000 tanků a 41 000 děl a minometů podporovaných 7 500 letadly sérii mohutných útoků. Němci, kteří proti nim mohli postavit jen zbytky 33 válkou zdecimovaných divizí, se dostali do beznadějné situace a navzdory fanatickému odporu byl Berlín 25. dubna obklíčen. Hitler spáchal 30. dubna sebevraždu a město oficiálně kapitulovalo 2. května.

Válka v Evropě byla téměř u konce.

KONEC VÁLKY NA DÁLNĚM VÝCHODĚ

V srpnu 1942 se americké jednotky vylodily na Guadalcanalu. Na tomto místě, nejzazším bodu, kterého dosáhli při svém tažení do jižního Pacifiku, Japonci budovali leteckou základnu, z níž by mohli ohrožovat spojení mezi Austrálií a Spojenými státy. Z tohoto střetnutí, jež si vyžádalo těžké boje a značné náklady, vyšli Američané vítězně. Poté pokračovali v útocích a navzdory vysokým ztrátám začali postupně vytlačovat Japonce z jednoho ostrova za druhým. Jakmile jednou byla místní letiště zajištěna, mohla posloužit jako předsunutá základna pro bombardéry B-29. V roce 1944 začalo soustředěné bombardování Japonska. Válka na Dálném východě skončila svržením atomových bomb na Hirošimu a Nagasaki, které během okamžiku zabily více než sto tisíc lidí. Tato nová zbraň byla určena spíše k zastrašení než k nasazení do přímé akce. Sémě studené války tak bylo zaseto.

POZEMNÍ BOJE

Obrněná vozidla a tanky se na bitevním poli objevují v průběhu první světové války. Ačkoliv se jejich tehdejší nasazení stalo přelomovým, byly to stroje dosud značně nespolehlivé. Za druhé světové války už dosáhly tanky vyšší technické úrovně. Německé tanky měly na počátku války horší vlastnosti než stroje protivníků, ale po zkušenostech nabytých v boji se sovětskými tanky během operace Barbarossa byl vyroben nový tank typu římská V zvaný Panter, který byl již výkonnější a spolehlivější. Na straně Spojenců jednoznačně převážil tank Sherman, jenž se stal páteří tankových jednotek západních Spojenců, přestože měl slabší dělostřeleckou výzbroj než německé stroje a po přímém zásahu snadno vzplanul. Byly proto prováděny pokusy zvýšit jeho palebnou sílu instalováním britského 17liberního děla. Tato verze, známá jako „Světluška“, dokázala zničit většinu typů německých tanků nasazených na západní frontě.



STUDENÁ VÁLKA

Konec druhé světové války přinesl také rozdělení bývalých Spojenců na dva ideologické tábory – v čele jednoho z nich stanuly Spojené státy, druhý vedl Sovětský svaz.

Válka mezi Severní a Jižní Koreou probíhala s podporou supervelmocí. Severokorejci k velkému překvapení jednotek Spojených národů, v nichž hráli vůdčí úlohu Američané, málem dobyli celý jih Korejského poloostrova. Čína se zapojila do konfliktu v roce 1951. Sovětský svaz poskytl Severní Koreji své piloty ve snaze podělit se o tolik potřebné zkušenosti s bojem proti nepřátelům ve studené válce. Válka byla ukončena v červenci 1953 příměřím, formální mírová dohoda však nikdy uzavřena nebyla. Nejblíže zničení se svět ocitl během kubánské krize v roce 1962, kdy se Spojené státy a Sovětský svaz navzájem obviňovaly z provokace. Naštěstí zvítězila diplomacie.

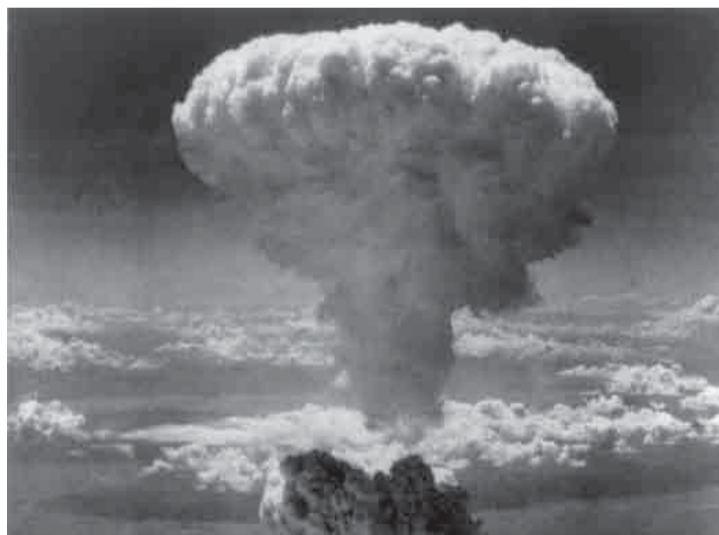
Vietnamská válka může být vnímána jako další konflikt mezi západními hodnotami a komunistickou ideologií: Spojené státy si nepřály, aby se komunismus šířil do jihovýchodní Asie, a intervenovaly ve prospěch Jižního Vietnamu proti komunistickému severovietnamskému režimu. Navzdory skutečnosti, že Spojené státy vložily do konfliktu značné množství lidské síly i zbraní, začal severní Vietnam armádu Spojených států značně vyčerpávat. Tato skutečnost společně se silícím odporem domácího veřejného mínění přiměla vládu USA, aby se nakonec z této oblasti stáhla.

Sovětský svaz udělal podobnou zkušenost, když koncem sedmdesátých let vpadl do Afghánistánu. Sověti, vybaveni nejnovější technologií a zbraněmi, nebyli schopni porazit guerilové jednotky využívající výhody členitého terénu.

Válku v Zálivu schválila OSN poté, co Irák v roce 1990 napadl Kuvajt. Spojené státy se postavily do čela koalice 30 národů s cílem zajistit osvobození Kuvajtu. Výsledkem bylo rychlé a jednoznačné vítězství s minimem ztrát.

JADERNÝ VÝBUCH

Poté, co na Nagasaki dopadla 9. srpna 1945 atomová bomba, zahynulo zde více než 73 000 lidí. Několik dní před tím byla svržena bomba na Hirošimu, která také okamžitě zabila desítky tisíc lidí. Svou smrtící daň si po obou útocích rovněž vyžádalo i radioaktivní záření, jemuž podlehl mnoho lidí v následujících letech a desetiletích.



SVĚT PO STUDENÉ VÁLCE

Po rozpadu Sovětského svazu hrozba zničení světa pominula, dostupnost jaderných zbraní se však stále zvyšovala a riziko, že se takového zařízení zmocní nějaká teroristická skupina, se stalo novou bezpečnostní hrozbou.

Od sedmdesátých let došlo ve světě k 80 000 teroristických útoků, z nichž se nejznámějším stal útok na Světové obchodní centrum 11. září 2001, při kterém zahynulo více než 3 000 osob.

Mezinárodní válka proti teroru byla původně jedním z důvodů pro invazi do Iráku v roce 2003. Dalším důvodem byla snaha objevit a zlikvidovat irácké zásoby zbraní hromadného ničení, které však nebyly nikdy nalezeny. Třetím důvodem bylo svrhnout Saddáma Husajna a nastolit v zemi demokracii. Saddám byl úspěšně sesazen, když však povolilo železné sevření jeho diktatury, zmizel i nastolený pořádek a země se rychle propadla do chaosu.